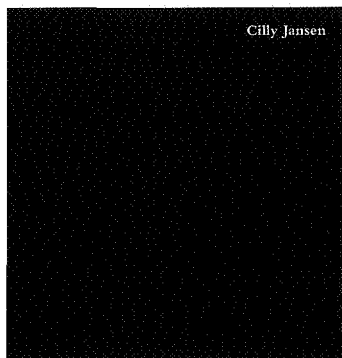

Lokaal architectuurbeleid in Noord-Nederland

Als het gaat om lokaal architectuurbeleid draagt Noord-Nederland zijn steentje bij. Hoewel de ergernis over 'witte schimmel' soms anders doet denken, blijkt dat veel gemeenten zorgvuldig omgaan met de ruimtelijke kwaliteit en een actief beleid voeren. Architectuur Lokaal, het in 1993 opgerichte onafhankelijke en landelijke informatiepunt voor architectuurbeleid, heeft veel contacten met de noordelijke gemeenten. Directeur Cilly Jansen legt uit wat Architectuur Lokaal kan betekenen voor Noord-Nederlandse gemeenten.

Architectuur Lokaal biedt informatie en voorbeelden aan de gemeenten aan, maar brengt de verworvenheden uit het Noorden natuurlijk ook over aan de rest van Nederland: via uitwisseling bij het landelijke overleg van lokale architectuurcentra, waaraan Groningen en Leeuwarden deelnemen, in gesprekken, in de kwartaalkrant, of in het handboek *Niet Grijs! 2 architectuur en beleid*, dat in december in een geheel herziene editie werd uitgebracht. Dit is een boek voor opdrachtgevers die te maken hebben met landschapsarchitectuur, stedenbouw, architectuur en openbare ruimte op lokaal niveau. Het bevat vele voorbeelden en vraagstukken uit de noordelijke gemeenten van Nederland. De windturbines van Wûnseradiel en Sexbierum bijvoorbeeld, en het beleid dat de provinciale welstandscommissie Hûs en Hiem voert met betrekking tot de verschijningsvorm van de windenergie; of het beleid van de gemeente Makkinga met betrekking tot straatmeubilair als verkeersborden: deze zijn afgeschaft, de wegen zijn versmald en de maximumsnelheid is verlaagd. Er worden ook beleidsplannen onder de aandacht

gebracht: een beeldkwaliteitplan voor Ruinerwold; het structuurplan, het binnenstadsplan en de nota Architectuurbeleid van de stad Groningen. Architectuur Lokaal organiseert ook naar projecten in het Noorden, zoals onlangs naar een aantal scholen in de stad Groningen. Aan deze excursie namen niet alleen deelnemers uit Sneek, Stadskanaal, Veendam, Loppersum en Hoogezand Sappemeer deel; maar er kwamen zich ook bestuurders uit Nijmegen, Zwolle en Flevoland oriënteren.

GEMEENTELIJK ARCHITECTUURBELEID

Ruim een jaar geleden nam wethouder Aukje Visser van Dongeradeel deel aan de landelijke manifestatie ORG, die Architectuur Lokaal in samenwerking met enkele andere architectuurinstellingen hield in het Nederlands Architectuurinstituut. Wij hadden de wethouder leren kennen door haar deelname aan de excursie Winkelgebieden die Architectuur Lokaal eerder organiseerde, en waaraan bestuurders uit heel Nederland deelnamen. Het debat, waaraan wethouder Visser deelnam, had het gemeentelijk architectuurbeleid als onderwerp en ging in op mogelijkheden om het opdrachtgeverschap te professionaliseren. Vijftien gemeenten uit heel Nederland vertelden wat de belangrijkste opgaven in hun gemeenten zijn en hoe zij daarmee omspringen. Dongeradeel, dat bestaat uit 27 dorpen en de stad Dokkum als regionaal centrum, heeft een agrarisch karakter en wordt gekenmerkt door een open landschap. De gemeente wil dat open karakter handhaven, maar ziet zich tegelijkertijd geconfronteerd met de wens van de kernen om uit te breiden: elk van de kernen wil immers het voor-

In Friesland komt veel witte schimmel voor, zoals hier bij Damwoude. Architectuur Lokaal geeft adviezen om tot verantwoorde stedenbouwkundige uitleg en architectuur te komen foto Ton Broekhuis

ieningenniveau op peil houden. De gemeente probeert het oprukken van de 'witte schimmel' bij de uitbreidingen onder controle te houden door een strak welstandsbezoek. De ergernis over deze vrije sectorbouw in witte betonsteen of - de laatste tijd steeds vaker - in de vorm van semi-landelijke bungalows van rode baksteen en met rode dakoverstek die overal in Nederland uit de grond schiet, wordt steeds vaker geuit. In het januarinumnummer van *loorderbreedte* bijvoorbeeld, werd de gemeente Winsum algemeen fel bekritiseerd, en in meer algemene zin zei landschapsarchitect Dirk Sijmons over dergelijke woningbouw: 'Deze woningen komen meestal uit een catalogus. Het is alsof ze door een vliegtuig zijn afgeworpen. Een alarmerende ontwikkeling'. De Omrop Fryslân besteedde twee items van haar zendtijd op de landelijke televisie aan 'verschimmeling' van de

Friese dorpen en nodigde Architectuur Lokaal uit voor een reactie op de vraag wat er overblijft van het landschap en van de karakteristieke stads- en dorpsgezichten.

VOORZIENINGENNIVEAU

De problematiek van Dongeradeel staat niet op zichzelf. Kern van de kritiek is telkens dat de uitbreidingen volstrekt inwisselbaar zijn, of het nu om Groningen gaat of om Zeeland, om een Haagse Vinexwijk of om koopwoningen in Hoogezand-Sappemeer. Aukje Visser vindt het niet eenvoudig om de verschimmeling in de hand te houden. 'Dat lukt met vallen en opstaan', zei ze indertijd bij ORG. 'Je moet duidelijk maken dat die woningbouw afbreuk doet aan het oorspronkelijke culturele geheel. Dat is soms moeilijk. Veel mensen willen zo'n standaardwoning, want het is gemakkelijk om op grond van het aanbod een keuze

te doen'. Bovendien vinden de dorpen rond Dokkum andere kwesties belangrijker. De gemeente heeft te kampen met leegloop en de gedachte dat uitbreiding garant zou staan voor het handhaven van voorzieningen, ligt voor de hand. Visser denkt daar anders over. Leegloop wordt in haar ogen niet veroorzaakt door afname van voorzieningen, maar door toenemende mobiliteit; door het bijbouwen van een paar woningen wordt de winkel of het postagentschap niet instandgehouden. De problematiek van het buitengebied wordt niet opgelost door simpelweg bij te bouwen.

ONTWERPWEDSTRIJDEN

De problematiek van de kleine kernen is een thema dat in het Noorden veel aandacht krijgt. Architectuur Lokaal volgt bijvoorbeeld de discussie over dorpslandschappen op de voet. Met deze discussie levert het Noorden een eigen inbreng aan de zoektocht naar de vormgeving van de moderne plattelandssamenleving en wordt tevens aandacht besteed aan de cultuurhistorische en landschappelijke kwaliteiten van de dorpen. Het project Dorpsbeelden, dat beoogt een 'rurale ontwerpcultuur te introduceren waarin aan de hand van concrete voorbeelden wordt aangegeven hoe bevredigende oplossingen kunnen worden gevonden bij stedenbouwkundige herinrichtingen in kleine plattelandskernen', is ook voor andere plattelandsgebieden in Nederland van betekenis. Het thema leent zich uitstekend voor ontwerpwedstrijden. Het afgelopen jaar zijn er bijvoorbeeld in Zeeland, in Gelderland en in Friesland ontwerpwedstrijden geweest met de dorpsuitbreidingen als opgave. Het initiatief van Friesland om een prijsvraag uit te schrijven om de discussie over ruimtelijke kwaliteit te stimuleren is onder meer door de minister van VROM van harte ondersteund. In de publicatie naar aanleiding van de prijsvraag *Kwaliteit vanuit de kern* schrijft zij: 'De prijsvraag onder de kleine kernen, die onlosmakelijk verbonden zijn met de Friese landschappen, is een uitnodiging aan de dorpen om verantwoordelijkheid te nemen en bewustzijn te ontwikkelen ten aanzien van de ruimtelijke kwaliteit van de eigen leef-

Zo worden veel huizen gebouwd in Friese dorpen foto Ton Broekhuis

omgeving'. De provincie onderstreept nog eens dat het van belang is wanneer dorpen zich bewust zijn van de dorpskarakteristieken: *'Dan zijn zij als belanghebbenden waardevolle gesprekspartners voor plannenmakers. Gemeenten zijn en blijven echter de eerstverantwoordelijken voor de ruimtelijke kwaliteit'*.

Er worden echter niet alleen voor het buitengebied ontwerp wedstrijden georganiseerd. De gemeente Franekeradeel wil de ontwikkeling van de binnenstad een impuls geven. De wethouder Ruimtelijke Ordening, mevrouw Groot, heeft na een oriënterend gesprek met Architectuur Lokaal besloten om een meervoudige opdracht uit te schrijven, in samenwerking met de Stichting Stadsontwikkeling Franeker. In dezelfde periode is in Den Haag het boekje *Kompas, handleiding voor prijsvragen en meervoudige opdrachten*

gepresenteerd en is een convenant voor ontwerp wedstrijden ondertekend door een groot aantal organisaties, zoals de ministeries van VROM en OC&W, de VNG en de koepels van bouwbedrijven, woningbouwverenigingen en beroepsorganisaties van ontwerpers. In dat verband

is het landelijke Steunpunt Ontwerp wedstrijden bij Architectuur Lokaal ondergebracht. Beide gebeurtenissen hebben Architectuur Lokaal in de gelegenheid gesteld om Franekeradeel behulpzaam te zijn en dat is dan ook gebeurd. De uitnodigingsbrief die voor de *ideeën schets Franeker Binnenstad* is opgesteld, is gebaseerd op het voorbeeldmodel in *Kompas*. In die brief werd gevraagd om een samenhangende en vernieuwende visie op de integrale ontwikkeling van de Franeker binnenstad. De wedstrijd is inmiddels afgerond. De beoordelingscommissie heeft haar voorkeur uitgesproken voor een vervolgoopdracht aan Buro Khandekar BV.

BEDRIJVENTERREINEN

Verantwoordelijkheid voor de openbare ruimte was een van de uitgangspunten voor de excursie Bedrijfssterreinen die Architectuur Lokaal organiseerde. Joanne Schroder, stedenbouwkundige bij de gemeente Meppel, nam daaraan deel en wisselde kennis en ervaring uit met bestuurders en ambtenaren uit Zeeland, Brabant en Overijssel. Doorgaans spelen economische overwegingen een

grote rol bij de ontwikkeling van bedrijventerreinen en is de ruimtelijke inrichting daarvan direct afgeleid, maar in Meppel is het mede door de excursie anders gegaan. De landschappelijke elementen dienen als basis voor de inrichting van het bedrijventerrein Noord II. In een programma van eisen zijn de landschappelijke elementen vastgelegd en door het college van B&W bekrachtigd. Vervolgens is een aantal stedenbouwkundige schetsmodellen gemaakt, waarvan de financiële consequenties zijn berekend. Ook die zijn voorgelegd aan de politiek. Na de keuze voor een model is een stedenbouwkundig plan opgesteld dat zal worden opgenomen in de *Beschrijving in Hoofdpijnen*

van het globale bestemmingsplan. Meppel hanteert hiermee het stedenbouwkundig plan als bindend element voor bedrijventerreinen, via het bestemmingsplan.

Wat opvalt is dat de actuele opgaven die, onder meer in het Noorden, ter discussie staan, sterk gebaat zijn bij een regionale aanpak. In het landelijke debat *Open Kaart, plannen voor de regio*, in 1997 georganiseerd door Architectuur Lokaal, stond de bovenlokale planning, of juist het ontbreken daarvan, centraal. De bijbehorende informatiebundel omvat veel publicaties over het Noorden. Ook in de discussies *Vinex on site*, waarvan de eerste in januari 1998 in Groningen plaatsvond, komt dit aan de orde. Een verslag van dit debat is gepubliceerd in het aprilnummer van de krant *Architectuur Lokaal*.

Naar verwachting zal de regionale planning in het Noorden een impuls krijgen van de resultaten van de vijfde Eo Wijersprijsvraag, die het lege programma van Noord-Nederland als opgave heeft. Ook de rest van Nederland wacht in spanning af...

ARCHITECTUUR LOKAAL

Architectuur Lokaal is het onafhankelijke, landelijke informatie- en documentatiepunt voor architectuurbeleid. Het is in 1993 opgericht voor lokale bestuurders en ambtenaren en fungeert sinds 1997 ook als zodanig voor particuliere opdrachtgevers. Ook is het nationale Steunpunt Ontwerpwedstrijden hier ondergebracht. Architectuur Lokaal voert onder meer de coördinatie van het Overleg Lokale Architectuurcentra in Nederland, brengt publicaties uit en organiseert debatten en excursies. In de kwartaalkrant **Architectuur Lokaal** kunnen alle aspecten van het lokale architectuurbeleid aan de orde worden gesteld. Sinds dit jaar is de Stichting Springplank i.o. gehuisvest bij Architectuur Lokaal. Springplank is een initiatief van opdrachtgevers in de bouw en streeft, onder voorzitterschap van de Sneker burgemeester Hartkamp, naar concrete opdrachten voor talentvolle ontwerpers. Alle hieronder genoemde publicaties zijn verkrijgbaar bij Architectuur Lokaal, Tussen de Bogen 18, 1013 JB Amsterdam, tel. 020-5304000.

Niet Grijs! 2 architectuur en beleid Handboek voor opdrachtgevers die te maken hebben met landschapsarchitectuur, stedenbouw, architectuur en openbare ruimte op lokaal niveau, tweede geheel herziene editie. Architectuur Lokaal, december 1997. f 75,00.

Excursie Architectuur en Onderwijsgebouwen Architectuur Lokaal 1997. f 12,50.

ORG 14.XI.96. Architectuur Lokaal i.s.m. European Nederland, Nederlands Architectuurinstituut en Stimuleringsfonds voor Architectuur, februari 1997.

Excursie Winkelgebieden Informatiebundel, Architectuur Lokaal 1996. f 10,00.

Kompas, handleiding en voorbeeldmodellen bij het uitschrijven van wedstrijden op het gebied van architectuur, stedenbouw en landschapsarchitectuur Uitgeverij 010, Rotterdam 1997. f 24,50.

Excursie Bedrijfsterreinen Informatiebundel Architectuur Lokaal 1996. f 10,00.

Open kaart, plannen voor de regio Reader bij debat, Architectuur Lokaal 1997. f 12,50.

Architectuur Lokaal Kwartaalkrant, sinds juni 1993. Jaarabonnement f 40,00, gratis voor gemeentebestuurders.

Dorpsuitbreidingen kunnen ook in samenhang met de structuur van het dorp en het landschap gebeuren op een manier zoals architect Gunnar Daan dat enkele jaren geleden realiseerde in Anjum foto Ton Broekhuis